

ALBINAS VISOCKIS

POLITINĖS APLINKOS BULGARIJOJE ĮTAKA J. BASANAVIČIUI
RENGIANT IR LEIDŽIANT „AUSRĄ“

Lietuvių tautinis sąjūdis nebuvo izoliuotas nuo to laikotarpio analogiškų procesų Europoje. Nuo Suomijos šiaurėje iki Graikijos pietuose XIX a. daugelis tautų, valdomų Austrijos, Rusijos, Turkijos ir Vokietijos imperijų, kovojo už savo tautinį išlikimą, už savų valstybių sukūrimą ar atkūrimą. Visi sąjūdžiai pasižymėjo tais pačiais arba panašiais tipologiniais bruožais¹. Šių tautų sąjūdžiai nebuvo izoliuoti vienas nuo kito, jų dalyviai jautė tarpusavio įtaką, o dažnai ir palaikė glaudžius ryšius. Ši įtaka atsispindėjo ir lietuvių nelegaliojoje spaudoje, mūsų rašytojų, įvykių amžininkų, grožinėje kūryboje². Šio straipsnio tikslas — atkreipti dėmesį, kokiaje politinėje aplinkoje gyveno į Bulgarijos kunigaikštystę atvykęs vienas iš lietuvių tautinio sąjūdžio patriarchų Jonas Basanavičius iki „Aušros“ pasirodymo ir jos leidimo metu. Šioje aplinkoje jis susiformavo kaip politikas.

1879 m. birželio 19 d. Jonas Basanavičius baigė Maskvos universitetą ir tais pačiais metais išvyko į Bulgariją. Tai buvo svarbūs bulgarų istorijos metai. 1879 m. vasario 22 d. viduramžių Bulgarijos sostinėje Tirnove pradėjo darbą Steigiamasis susirinkimas. Remdamasis Berlyno traktato IV straipsniu, jis turėjo priimti naujosios kunigaikštystės konstituciją. Dauguma Steigiamojo susirinkimo narių čia pateko pagal užimamas pareigas arba laipsnį: dvasininkai, Aukščiausiojo teismo nariai, apygardų teismų pirmininkai ir kt. Kita dalis deputatų buvo išrinkti tiesioginiu balsavimu³.

Svarstant konstitucijos projektą, išryškėjo dvi stovyklos, iš kurių ir susiformavo bulgarų politinės partijos. Tai konservatoriai (iškiliausios asmenybės K. Stoilovas, G. Načevičius, D. Grekovas) ir liberalai, kuriems tuomet vadovavo Petko Račev Slaveikovas ir Petko Karavelovas (jaunes-

¹ Виноградов В. Н. Процессы образования государств в Юго-Восточной Европе в XIX—начале XX в. (Некоторые проблемы типологии. Соотношение внутренних и внешних факторов) // Балканские исследования. М. 1984. Вып. 9. Вопросы социальной, политической и культурной истории Юго-Восточной Европы. С. 87—97; У истоков формирования наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Общественно-культурное развитие и генезис национального самосознания. (Центральная и Юго-Восточная Европа в эпоху перехода от феодализма к капитализму. Проблемы истории и культуры). М. 1984.

² Lietuvių nacionali io išsivadavimo judėjimas (ligi 1904 metų). V., 1987. P. 223—236.

³ Освобождение Болгарии от турецкого ига. М., 1967. Т. 3. С. 381.

nysis bulgarų tautinio išsivadavimo organizatoriaus rašytojo Liubeno Karavelovo [apie 1834—1879] brolis)⁴. Nors partijos susiformavo Steigiamojo susirinkimo metu, liberalai kaip partija savo pradžią skaičiuoja nuo 1879 m. balandžio, kai įvyko partijos kūrėjų susirinkimas. Buvo nutarta leisti partinius spaudos leidinius. Laikraštis „Остен“ buvo pertvarkytas ir pasirodė nauju pavadinimu — „Целокупна България“ Būtent pirmojo šio laikraščio numerio pasirodymo diena bulgarų istoriografijoje nurodoma kaip partijos gimimo diena. Tame numeryje buvo paskelbtas straipsnis „Mūsų programa“, kuriame suformuluoti partijos uždaviniai.

Tų metų balandžio 28 d. buvo priimta Tirnovo konstitucija — Berlyne užfiksuotas valstybės vasalitetas Turkijai buvo nutylėtas. Konstitucija suteikė monarchui teisę tapti vyriausioju ginkluotųjų pajėgų vadu, tvirtinti ir skelbti parlamento priimtus įsakymus, paleisti Nacionalinį susirinkimą, skirti Ministrų tarybą, kuri veikė jo prižiūrima. Įstatymų leidžiamoji valdžia atiteko Nacionaliniam susirinkimui, renkamam tiesioginiais rinkimais. Svarbiausius klausimus (konstitucijos pataisos, sienų keitimas, valstybės galvos rinkimai ir pan.) galėjo spręsti tik Didysis Nacionalinis susirinkimas. Konstitucija skelbė žodžio, spaudos, susirinkimų, organizacijų kūrimo laisves, saugojo susirašinėjimo, asmens ir namų, privačios nuosavybės neliečiamybę. Buvo deklaruojama visų sluoksnių, o kartu ir tautinių mažumų lygybė pagal įstatymą. Buvo garantuotas privalomas ir nemokamas pradinis mokymas⁵.

1879 m. balandžio 29 d. Didysis Nacionalinis susirinkimas šalies kunigaikščiu išrinko dvidešimt dvejų metų Heseno princą Aleksandrą Batenbergą. Kai kunigaikštis formavo konservatyvias vyriausybes, susikūrė ir pirmoji liberalų partijos vadovybė — Centrinis liaudies komitetas (Централен народен комитет), amžininkų dažniau vadintas Komitetu vyriausybei nuverstai (Комитет за сваляне на правителството) ar Konstitucijos gynimo biuru (Бюро за пазителите на конституцията).

Į tokią jauną besikuriančią valstybę atsikėlė gyventi ir dirbti Jonas Basanavičius. Skirtingai nuo daugelio net mūsų enciklopedijų tvirtinimo, į Bulgariją J. Basanavičius atvyko ne 1879, o 1880 metais⁶. Jis pakliuvo į visiškai kitokią negu patvaldinės Rusijos politinę aplinką. Jauna politinė demokratija formavosi didelių pertvarkymų laikotarpiu, kuriam buvo būdinga dažna vyriausybių kaita, 1881 metų valstybinis perversmas ir kunigaikščio Aleksandro Batenbergo įgaliojimų išplėtimas bei 1883 m. jų atsisakymas, 1886 metų perversmas, kontrperversmas ir kunigaikščio

⁴ Саздов Д. Петко Каравелов в навечерието и во време на учредителното събрание // Търновските законодатели. Юбилеен сборник. София, 1980. С. 88—105.

⁵ Конституция княжества болгарского. Конституция на българского княжества. Търново, 1879 година, априлий 16 ден. В. Търново, 1879.

⁶ Visockis A. Jonas Basanavičius. K., 1991. P. 30—31; Visockis A. Bulgarija — Basanavičius — Lietuva. V., 1992. P. 43.

Aleksandro atsisakymas sosto, naujo valdovo rinkimai. Tirnovo konstitucija įvesta parlamentinė valdymo forma, nors ir nuolat galiojo, tačiau priklausomai nuo socialinės-politinės šalies raidos specifikos tai priartinavo valstybės valdymą prie konstitucinės monarchijos valdymo modelio, tai atitolindavo nuo jo⁷. Kaip visa tai skyrėsi nuo Rusijos imperijos politinio gyvenimo, kurį iki tol buvo matę Suvalkijos valstiečių sūnus!

Jauną inteligentą veikė Bulgarijos visuomenėje vykusį įnirtingą kovą tarp dviejų pagrindinių politinių srovių: konservatorių ir liberalų. Jam teko pergventi ir liberalų partijos nuolatinių skilimų etapą, kai buvusių partiečių kova įgudavo pačias aštriausias formas. Jonas Basanavičius, susiedamas savo simpatijas su viena iš politinių jėgų, ne tik stebėjo jos veiklą, bet ir dalyvavo politiniame gyvenime bei formavosi kaip politikas. Liberalizmo propaguojamos idėjos imponavo laisvės siekiančios lietuvių tautos atstovui. Apie tokio imponavimo dėsningumą yra rašęs R. Vėbra⁸.

Taip jau susiklostė, kad daugumą konservatorių partijos vadovų ir žymesnių narių sudarė susivieniję Vakarų valstybių aukštųjų mokyklų auklėtiniai. Partija orientavosi į Vieną, Berlyną, Paryžių ar Londoną. Buvusieji Rusijos imperijos universitetų studentai sudarė liberalų partijos branduolį. Šios partijos žvilgsnis pabrėžtinai krypo į Sankt Peterburgą. Vienu iš šios partijos lyderių tapo buvęs Maskvos universiteto, kurį baigė ir J. Basanavičius, studentas Petko Karavelovas. Tarp Steigiamojo susirinkimo delegatų gydytojais sudarė daugumą ir galėjo būti pažįstami J. Basanavičiui dar iš studijų Maskvos universitete laikų. Tarp jų minėtina visoje Bulgarijoje tuomet žinomo nacionalinio sąjūdžio veikėjo, Serbijos ir Rusijos karų su Turkija dalyvio Dimitro Molovo pavardė⁹. Būtent į jį iš Maskvos kreipėsi mūsų tautietis, norėdamas gauti iškvietimą į Sofiją¹⁰. J. Basanavičiaus gyvenimo Bulgarijoje ir darbo Lomo (Lom Palankos) ligoninėje pradžios metai sutapo su D. Molovo vadovaujamos liberalų partijos pergale 1879 m. rudens rinkimuose ir Petko Karavelovo vyriausybės suformavimu.

Liberalų partija socialiniu atžvilgiu buvo gana įvairi — nuo kaimo mokytojų, jaunų dvasininkų, gydytojų, rašytojų (kaip jau minėta, dažniausiai mokslus baigusiu Rusijoje) iki buvusių nacionalrevoliucionierių ir kitų tautinio atgimimo kovų dalyvių. Tai buvo panašaus išsilavinimo ir kilmės, kaip ir Jonas Basanavičius, smulkių ir vidutinių ūkininkų bei prekybininkų, amatininkų vaikai. Išreiškdami savo aplinkos interesus, jie

⁷ Zr. plačiau: Манолова М. Парламентаризмът в България (1879—1894). София, 1989.

⁸ Vėbra R. Lietuvių tautinis atgimimas XIX amžiuje. K., 1992. P. 9—19.

⁹ Драганова Т. Участието на лекари в Учредителното Събрание // Търновските законодатели. Юбилеен сборник. София, 1980. С. 106—110.

¹⁰ D-го Јоно Basanavičiaus autobiografija. Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija 1851—1922 m. // Lietuvių tauta. V., 1936. Kn. 5. P. 31.

šiai partijai užtikrindavo pastovų rinkėjų skaičių. Pirmoji oficiali liberalų partijos programa buvo priimta 1882 metais.

Besikuriančių partijų priešiškus dažnai virsdavo net antagonizmu. Vienas iš svarbiausių liberalų partijos deklaruojamų tikslų — Tirnovo konstitucijos laikymasis. Tik nedidelė liberalų grupė, vadovaujama Dragano Cankovo, linko į kompromisą su konservatoriais. Partijos susidarymo laikotarpiu jis buvo centrinė jos figūra, apie kurią telkėsi nuosaikioji partiečių dalis. Bet D. Cankovui išvykus dirbti diplomatinį darbą į Konstantinopolį, į lyderius išsiveržė P. Karavelovas. Kai D. Cankovas sutiko net ir su laikiniais konstitucijos pakeitimais (pristabdymu) 1883 m., partijoje subrendo formalus skilimas. Vėliau (1899 m.) iš liberalų cankoviečių susiformavo Progresyviųjų liberalų partija¹¹.

Jau po metų nuo savo darbo Lom Palankoje pradžios Jonas Basanavičius pradėjo dalyvauti šalies politiniame gyvenime¹². Jis buvo aiškus liberalų šalininkas, artimai bendravęs su Rusijos karininkais, pasilikusiais tarnauti Bulgarijoje¹³. Sudėtinga politinė situacija šalyje vertė kunigaikštį Aleksandrą manevruoti, dažnai keitėsi vyriausybės. Todėl 1881 m. jis įvykdė politinį perversmą ir valdė pagal ypatinguosius įgaliojimus. Į valdžią atėjo konservatoriai, prasidėjo spaudimas liberalams, šalyje sustiprėjo antirusiškos nuotaikos¹⁴. O tuo metu J. Basanavičiaus kišenėje buvo Rusijos piliečio pasas. Kai Bulgariją apleido daugelis jo bičiulių, išvyko ir J. Basanavičius jau būdamas aiškus liberalizmo šalininkas.

Pasipriešinimas privertė kunigaikštį Aleksandrą kuriam laikui perduoti vadovavimą vyriausybei į Rusijos generolų A. Sobolevo ir A. Kaulbarso rankas, bet tai nepadėjo.

„Aušra“ dienos šviesą išvydo Jonui Basanavičiui būnant Prahoje, tačiau nustojo eiti jam vėl sugrįžus į Bulgariją, ir galima teigti, kad iš dalies tai susiję ir su J. Basanavičiaus gyvenimo šioje šalyje peripetijomis. Aptardamas „Aušros“ idėjinės orientacijos, R. Vėbra įrodė, kad laikraštį tikslinga vadinti liberaliosios demokratijos organu. Daugumos aušrininkų kultūrininkų negalima atsieti nuo liberalizmo ideologijos¹⁵. J. Basanavičiaus liberalizmo dvasia rašytiems darbams neabejotiną įtaką darė politinio gyvenimo Bulgarijoje pamokos.

¹¹ Саэдов Д. Многопартийната политическа система и монархическият институт в България 1879—1918. София, 1993. С. 73—78; Списаревски К. Д. Прогресивно-либералната партия и Драган Цанков. София., 1919.

¹² Žiniauskas J. Visuomeninės J. Basanavičiaus pažiuros „Aušros“ leidimo laikotarpiu // Problemos. 1971. Nr. 2. P. 69.

¹³ Visockis A. Bulgarija... P. 59.

¹⁴ Тодоров Г. Д. Временното отменяне и възстановяване на Конституцията в Княжество България (1881—1883). София, 1991.

¹⁵ Vėbra R. „Aušros“ idėjinės orientacijos // „Aušra“ ir lietuvių visuomeninis judėjimas XIX a. pabaigoje. Konferencijos medžiaga. V., 1988. P. 48—49.

Kol Jonas Basanavičius lankėsi Serbijoje, Austrijos-Vengrijos imperijoje, Vokietijoje, Lietuvoje, bulgarų liberalai, vadovaujami P. Slaveikovo ir P. Karavelovo, vėl sugėbėjo grįžti į valdžią. Iš pradžių (1883 m.) sudaroma liberalo Dragano Cankovo koalinė vyriausybė, o 1884 m. vėl pradeda galioti be pakeitimų Tirnovo konstitucija ir rinkimus laimi Petko Karavelovo vadovaujami liberalai, o pats P. Karavelovas tampa vyriausybės vadovu. Liberalai laimėjo rinkimus ir Turkijos valdžioje buvusioje Rytų Rumelijoje¹⁶.

1884 m. J. Basanavičius sukūrė šeimą ir, jo paties liudijimu, naudodamasis pasikeitusia politine padėtimi Bulgarijoje, vėl atvažiavo ten dirbti. Iš pradžių dirbo Elenos (netoli Tirnovo) ligoninėje, o 1885 m. persikėlė į jau pažįstamą Lom Palanką¹⁷.

Kai 1885 m. rugsėjo 6 d. sukilo Berlyno kongrese atskirta Rytų Rumelija — autonomija turėjusi Turkijos provincija, Bulgarija suskubo ją palaikyti ir paskelbė apie bulgarų žemių susijungimą. Formaliai buvo pažeistas Berlyno traktatas. Rytų Rumelijoje sultonas turėjo teisę statyti tvirtoves ir pasienyje su Bulgarija dislokuoti kariuomenę. Kilus neramumams, paprašius generalgubernatoriui, į miestus galėjo būti įvestos turkų įgulos. Visa valdymo sistema buvo sudaryta didžiųjų Europos valstybių ir skyrėsi nuo likusios Osmanų imperijos valdymo sistemos. Čia vyko rinkimai į Srities susirinkimą, kuris turėjo įstatymų leidimo galią. Dabar šios žemės buvo skelbiamos vieningos Bulgarijos dalimi. Vakarų valstybės parėmė šį bulgarų žingsnį, o Rusija stėjo prieš, dėl to susilpnėjo jos įtaka šalyje.

Rytų Rumelijos liberalai įsiliejo į Bulgarijos kunigaikštystės liberalų eiles, dažniausiai papildydami radoslaviečių ir stamboloviečių grupes. Protestuodami prieš Rusijos pozicijas palaikantį Petko Karavelovą, jie beveik visiškai ignoravo jo grupuotę, o dalis net tapo konservatoriais.

Nors tuomet daugelis Bulgarijoje laukė karo su Turkija, bet lapkričio 2 d. puolė Serbija. Tai buvo jaunų valstybių kova dėl pirmavimo regione, ir todėl negalima sutikti su populiaria ne tik sovietinėje, bet ir dalies Balkanų istorikų¹⁸ literatūroje teigiama mintimi, kad šis karas — tai tik didžiųjų valstybių turymo rezultatas. Serbijos karalius Milanas varžėsi su Bulgarijos kunigaikščiu Aleksandru dėl pietų slavų vienytojo vardo ir savų valdų išplėtimo.

Trumpas (truko iki gruodžio 9 d., kai Vienoje buvo pasirašytas paliaubų susitarimas) ir gana permainingas karas baigėsi Bulgarijos pergale ir sukėlė bulgarų patriotizmo bangą. 1886 m. vasario 19 d. Bukarešte

¹⁶ Стоянов И. Либералната партия в Княжество България 1879—1886. София, 1989.

¹⁷ Visockis A. Bulgarija... P. 67—73.

¹⁸ P vz. žr.: Екмецић М. Solution of a Crisis: The 1878 Berlin Congress and after // XV Congrès International des sciences historiques: Rapports, Buc., 1980. T. 2. P. 308—328.

pasirašyta taikos sutartis turėjo tik vieną straipsnį: tarp Bulgarijos ir Serbijos atkuriamą taiką. Nors karas vyko trumpai, bet nusinešė šimtus gyvybių, į savo verpetą įtraukdamas ir Joną Basanavičių. Lom Palanka atsidūrė netoli fronto linijos, ir sužeistiesiems gydytojas skyrė visą laiką. Karo išsekintas, jis susirgo plaučių uždegimu ir dėmėtąja šiltine. Laiko rašyti ir pinigų „Aušrai“ remti kurį laiką nebuvo.

Rusijai stojus prieš bulgariškų žemių susivienijimą, pradėjo blogėti jos santykiai su Bulgarija, o tai pačioje šalyje sukėlė konservatorių ir liberalų kovos paaštrėjimą. Rusijos generolų kišimasis dar sustiprino antirusiškas nuotaikas. Kunigaikštis Aleksandras ėmė spausti prorusiškai nusiteikusius liberalus. Jie prarado populiarumą ir valdžią. Kai J. Basanavičius pakilo iš ligos patalo, liberalai kovoję už savo įtakos išsaugojimą, bet buvo draskomi prieštaravimų — remti Rusijos reikalavimus ar sutikti su tautos susivienijimu. Armija, kurioje Rusijos karininkai buvo labai įtakingi, įvykdė perversmą. Tačiau netrukus valdžia po kontrperversmo atiteko tai liberalų grupei, kuri orientavosi į Vakarų. Jiems vadovavo Stefanas Stambolovas. Nors visi šie įvykiai ir baigėsi Aleksandro Batenbergo pasitraukimu iš sosto ir iš Bulgarijos, tačiau baigėsi ir liberalų vyravimo laikotarpis. Kol bus išrinktas naujasis Bulgarijos valdovas, buvo sudarytas trijų regentų — Stefano Stambolovo, papulkininkio Savos Mutkurovo ir Petko Karavelovo — institutas. Pastarasis, nesutikdamas su antirusiška politika, atsistatydino, ir jo vietą užėmė Georgijus Živkovas¹⁹.

Skilimas visuomenėje atsiliepė ir liberalų partijai. Jau 1886 m. nuo jos kamieno ryškiai atsiskiria daktaro Vasilio Radoslavovo bei Stefano Stambolovo vadovaujamos grupės. Sie ir kiti metai tapo lemiamais liberalų partijos istorijoje. S. Stambolovo grupė sudarė Liaudies liberalų partiją. Vis dažniau konfliktuojantys su P. Karavelovu V. Radoslavovo šalininkai savo partiją — Jungtinę liberalų partiją — įformino tik 1899 m. Svarbiausias diskusijų klausimas — nepriklausoma užsienio politika ir draugystė su Rusija.

Prasidėjus rusofilų persekiojimui, atrodo, jiems buvo priskirtas ir J. Basanavičius. Tikėtina, kad pasikėsinimas į jį (1887 m. rugpjūčio 7 d.) buvo politinio pobūdžio²⁰. Jono Basanavičiaus politinis „idealas“ P. Karavelovas atsidūrė kalėjime²¹.

Europos visuomenė tuo metu plačiai kalbėjo apie Rusijos siekimą Bulgarijoje pakartoti Lietuvos—Lenkijos inkorporavimą variantą²². Rusija,

¹⁹ Visockis A. Bulgarija... P. 77—78.

²⁰ Visockis A. Bulgarija... P. 85—89.

²¹ Apie to meto atmosferą žr. Грънчаров С. Русофилските политически сили в България (август 1886—август 1887). Политически партии, организации и управление в България 1879—1944 г. // Известия на Института за история. София, 1983. Т. 26.

²² Мариновъ Д. Стефанъ Стамболовъ и новейшата ни история. (Летописни спомени и очерки). София. [6. г.]. С. 342—355, 371.

ilgus metus nepripažindama naujojo Bulgarijos valdovo Ferdinando, pastūmėjo žią šalį į Vokietijos bloko pusę.

Tokioje politinėje situacijoje Jonas Basanavičius prarado viltį greitai sugrįžti į Rusijos valdomą Lietuvą. 1891 m. lapkričio 28 d. jis gavo Bulgarijos pilietybę. Kai po ilgų nesėkmių liberalai vėl atgavo savo pozicijas, 1899 m. J. Basanavičius įstojo į demokratų partiją. Nuo 1886 m. šiuo vardu ėmė vadintis P. Karavelovo ir P. R. Slaveikovo šalininkai²³. Apie J. Basanavičiaus priklausomybę demokratų partijai, jo, kaip šios partijos nario, darbą Varnoje bei dalyvavimą rengiant partijos programą yra užsiminama tiek mūsų, tiek ir bulgarų spaudoje. Bet tai jau ne šio straipsnio tema.

Įteikta 1993 m. gruodžio mėn.

ALBINAS VIŠOCKIS

**INFLUENCE OF POLITICAL ENVIRONMENT OVER J. BASANAVIČIUS
PREPARING AND PUBLISHING THE "AUSRA"**

Summary

Lithuanian national movement was not isolated from analogical processes in Europe in the 18th-19th centuries. All the movements of the nations, which had no self-dependence at that time, had the same or resembling typological traits. The interinfluence was felt. The purpose of this article is to look over the political environment in the Kingdom of Bulgaria, where Jonas Basanavičius was forming as a person and as a politician.

The year of 1879, when J. Basanavičius finished his medical studies at the Moscow University, became the year of constitutional monarchy formation in Bulgaria. Life in the country was getting more dynamic because of the adoption of the Tirnov Constitution, the formation of parties, fights among them and frequent changes of governments.

Liberalism became one of the most influential political movements in the country. The majority of the intelligentsia who had graduated from higher schools in Russia joined the liberal Party[ies]. Most of them had been students of the Moscow University (e. g. J. Basanavičius and such famous personalities as Petko Karavelov, Dimitr Molov etc.). The ideas of liberalism which especially impressed the representatives of the nations seeking for independence and personal acquaintances brought together J. Basanavičius and liberals. Though formally he wasn't a member of the Liberal Party but he obviously was its supporter.

The removal of liberals from power and their persecution determined J. Basanavičius' departure from the country. He returned there only when political situation had changed.

The war against Serbia (Lom was near the front line, the aggravation of the political situation in Bulgaria and J. Basanavičius' illness removed him from the "Ausra" from some time. That time coincided with the "Ausra" failure.

Later on J. Basanavičius become Bulgarian citizen and joined the Democratic Party which had been originated by consistant liberals under the leadership of P. Karavelov.

²³ Саздов Д. Демократическата партия в България 1887—1908. София. 1987.

BULGARIJOS VYRIAUSYBĖS VADOVAI 1879—1886 METAIS

1. Todoras Burmovas	1879 VII 5	— 1879 XI 24;
2. Metropolitas Klimentas	1879 XI 24	— 1880 III 24;
3. Draganas Cankovas	1880 XI 24	— 1880 XI 28;
4. Petko Karavelovas	1880 XI 28	— 1881 IV 27;
5. I. K. H. Ehrenrotas	1881 IV 27	— 1881 VII 1;
6. Tiesioginis kunigaikščio Aleksandro valdymas	1881 VII 1	— 1882 VI 23;
7. L. N. Sobolevas	1882 VI 23	— 1883 IX 7;
8. Draganas Cankovas	1883 IX 7	— 1884 VI 29;
9. Petko Karelovas	1884 VI 29	— 1886 VIII 9;
10. Metropolitas Klimentas	1886 VIII 9	— 1886 VIII 12;
11. Petko Karavelovas	1886 VIII 12	— 1886 VIII 16;
12. Vasilas Radoslavovas	1886 VIII 16	— 1887 VI 28

Sudaryta: Василев Ат. В. История на България. София, 1981.

LIBERALŲ PARTIJOS BULGARIJOJE RAIDA

